

Agnieszka Świętek

Uniwersytet Pedagogiczny
im. Komisji Edukacji Narodowej
w Krakowie

Czy ekonomia w praktyce będzie przydatna w praktyce?

Will Economics in Practice be useful in practice?

Streszczenie

Przygotowanie młodych ludzi do uczestniczenia w życiu gospodarczym, a w szczególności wkroczenia na rynek pracy, jest, oprócz wychowania, przekazywania wiedzy i kształtowania umiejętności, jednym z najważniejszych zadań współczesnej szkoły. Przygotowanie to odbywa się na zajęciach z przedsiębiorczości realizowanych głównie w szkole ponadgimnazjalnej na przedmiocie podstawy przedsiębiorczości, a zgodnie z nową podstawą programową, od roku szkolnego 2012/2013, na dodatkowo wprowadzonym nowym przedmiocie uzupełniającym: ekonomia w praktyce. Głównym celem artykułu jest ocena treści kształcenia przedmiotu ekonomia w praktyce w kontekście wymagań stawianych przez pracodawców osobom młodym, wchodzącym na rynek pracy, oraz wskazanych braków kompetencyjnych występujących u tych osób. Dla osiągnięcia tego celu autorka rozpoczyna artykuł od analizy sytuacji młodych ludzi na rynku pracy, a następnie przedstawia wymagania i oczekiwania pracodawców zawarte w trzech najnowszych raportach PARP, w których wskazują oni braki młodych ludzi w umiejętnościach kognitywnych i interpersonalnych oraz samoorganizacji. Autorka porównuje je z oczekiwaniami i wiedzą młodych ludzi wkraczających na rynek pracy na podstawie badań własnych, prowadzonych wśród krakowskich maturzystów. W świetle tych wyników analizuje treści podstawy programowej ekonomii w praktyce i dokonuje oceny jej treści pod kątem aktualnego zapotrzebowania na rynku pracy.

Abstract

Preparing young people to participate in economic life, in particular, to enter the labor market, in addition to education, knowledge transfer and the development of skills, is one of the most important tasks of modern school. This preparation in Poland is carried out mainly in secondary schools by means of the subject Basics of Entrepreneurship, and according to the new curriculum, since the school year 2012/2013 on the new complementary subject Economics in Practice. The main objective of this paper is to assess the content of Economics in Practice in the context of the requirements of the employers towards young people entering the labor market and identified gaps in their preparation. To achieve this goal, the author begins the article from the analysis of the situation of young people in the labor market. Then, she presents the requirements and expectations of employers contained in three recent reports of PARP (*Polish Agency for Enterprise Development*), in which they point out the deficiencies of young people in relating to cognitive skills, self-organization and interpersonal skills. The author compares it with the expectations and knowledge of young people entering the labor market gained from the research conducted by graduates in Cracow. According to these results, the author analyzes the content of the curriculum of Economics in Practice and evaluate its response to the current demand on the labor market.

Słowa kluczowe: kompetencje zawodowe; kształcenie szkolne; oczekiwania pracodawców; przedsiębiorczość; rynek pracy

Key words: professional competence; school education; needs of employers; entrepreneurship; labor market

Wprowadzenie

Jak zauważyła I. Ziolo: „współczesne wyzwania cywilizacyjne stawiają nowe, wysokie zadania w zakresie edukacji i przygotowania do pełnienia określonych ról zawodowych. Zadania są bowiem determinowane rozwojem społecznym, gospodarczym i kulturalnym, stanem świadomości społecznej oraz potrzebami i zainteresowaniami ludzi żyjących w określonych strukturach społeczno-ekonomicznych. One wyznaczają zasadnicze priorytety polityki oświatowej oraz konstrukcję systemu edukacji” (Ziolo, 1999: 127). W edukacji, pełniącej nadrzędną funkcję w przygotowaniu młodego człowieka do dorosłego życia, kluczowym staje się nauczanie przedsiębiorczości, ze szczególnym naciskiem nie na wiedzę ekonomiczną, lecz nade wszystko na funkcję kształtowania postawy przedsiębiorczej i umiejętności znalezienia swojego miejsca na rynku pracy. Jest to zgodne z europejską wizją polityki edukacyjnej, która zalicza przedsiębiorczość do tzw. kompetencji kluczowych, przyjętych przez Komisję Europejską w ramach europejskiego obszaru edukacyjnego. W polskim systemie edukacji kształcenie w zakresie przedsiębiorczości ma się odbywać na IV etapie edukacyjnym, na zajęciach z podstaw przedsiębiorczości, a od tego roku szkolnego również podczas lekcji ekonomii w praktyce. Czy są to narzędzia odpowiadające realnemu zapotrzebowaniu rynku? W artykule autorka postara się udzielić choć częściowo odpowiedzi na to pytanie

Przedmiotem artykułu jest ocena treści kształcenia przedmiotu ekonomia w praktyce w kontekście wymagań stawianych przez pracodawców osobom młodym, wchodzącym na rynek pracy oraz ocena wskazanych u tych osób braków kompetencyjnych.

Celami szczegółowymi artykułu są natomiast:

- określenie sytuacji młodych ludzi na rynku pracy oraz ich planów dotyczących dalszej edukacji i oczekiwań, jakie mają wobec rynku pracy,
- konfrontacja ich planów i oczekiwań z wymaganiami stawianymi przyszłym pracownikom przez pracodawców,
- określenie braków w przygotowaniu młodych osób wchodzących na rynek pracy, wskazywanych przez pracodawców oraz samych ludzi młodych wchodzących na rynek pracy,
- wskazanie kompetencji, które powinny być kształtowane w trakcie zajęć z szeroko rozumianej przedsiębiorczości,
- analiza treści kształcenia ekonomii w praktyce w kontekście wymagań pracodawców i wskazanych braków kompetencyjnych.

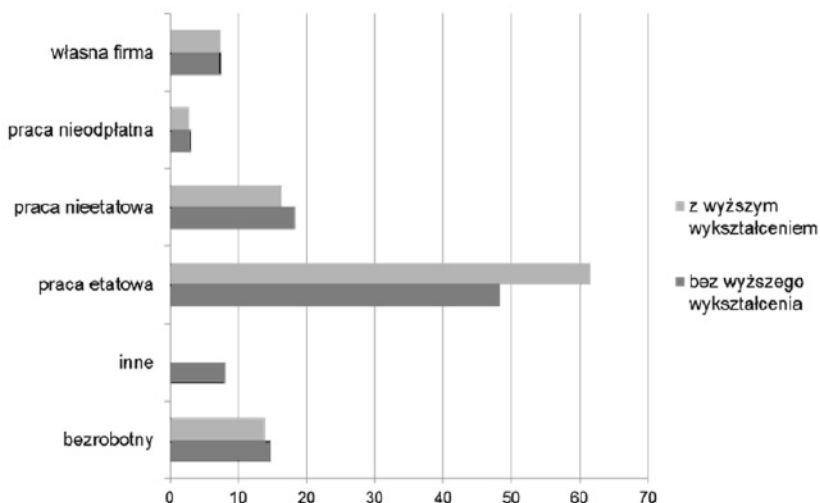
Dla osiągnięcia postawionych celów autorka dokonała analizy trzech aktualnych raportów Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości z lat 2012 i 2013: *Młodość czy doświadczenie?* (Górniak, 2013), *Oczekiwania pracodawców a pracownicy jutra* (Jelonek, Szklarczyk, Balcerzak-Raczyńska, 2012) oraz *Pracodawcy o rynku pracy* (Kocór, Strzebońska, Dawid-Sawicka, 2012). Analizie poddała również wyniki własnych badań ankietowych, przeprowadzonych na grupie 250 maturzystów z 2012 r. w czterech krakowskich (nowohuckich) szkołach średnich: Technikum Gastronomiczno-Hotelarskim nr 10, Technikum Ekonomiczno-Handlowym nr 5, XI Liceum Ogólnokształcącym im. Marii Dąbrowskiej oraz III Liceum Ogólnokształcącym im. Jana Kochanowskiego. Poznane na tej podstawie wymagania stawiane przez pracodawców i wykazane przez nich braki kompetencyjne wśród młodych ludzi na rynku pracy oraz sytuację młodych ludzi na rynku pracy i ich oczekiwania skonfrontowała z nowymi zmianami w zakresie kształcenia z przedsiębiorczości. Dokonała dzięki temu oceny przydatności nowego przedmiotu szkolnego, który w roku szkolnym 2013/2014 pojawił się w polskich szkołach ponadgimnazjalnych (analiza jego podstawy programowej) i określiła, czy odpowiada on zapotrzebowaniu kompetencyjnemu na rynku oraz planom i oczekiwaniom uczniów.

Cel i metody badań

Zgodnie z jednym z najnowszych raportów PARP *Młodość czy doświadczenie?* (Górniak, 2013) sytuacja młodych ludzi (do 30 roku życia, którzy zakończyli edukację) na rynku pracy jest uzależniona od ich poziomu wykształcenia. Wbrew obiegowej opinii, że uczelnie kształcą bezrobotnych, okazuje się, że młodzi ludzie z wyższym wykształceniem mają na rynku pracy większe szanse. Stopa bezrobocia wśród młodych ludzi niemających wykształcenia wyższego w 2012 r. była wyższa niż wśród absolwentów uczelni. Wśród osób mających wyższe wykształcenie powyżej 60% miało pracę etatową, a wśród niemających wyższego wykształcenia było to poniżej 50%. Pracę nieetatową z kolei miało stosunkowo więcej osób bez wykształcenia. Podobny, niski odsetek młodych ludzi (poniżej 10%) zajmował się pracą nieodpłatną lub prowadził własną działalność gospodarczą (ryc. 1).

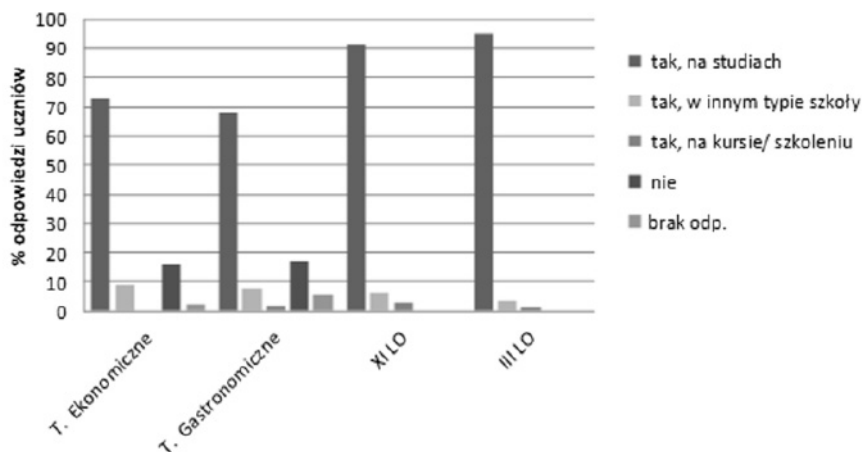
W tym świetle za pozytywum należy przyjąć plany edukacyjne badanych przez autorkę maturzystów z 2012 r. Zdecydowana większość z nich we wszystkich czterech badanych szkołach planowała kontynuować naukę na studiach wyższych, przy czym odsetek ten był wyższy wśród maturzystów kończących licea ogólnokształcące. Niepokojące natomiast wnioski można wyciągnąć z bardziej szczegółowego badania planów edukacyjnych owych uczniów (ryc. 2). Stojąc u progu rynku pracy, niewiele ponad 60% uczniów w trzech szkołach dokonało już wyboru zawodu (a w III LO nawet poniżej połowy). W przypadku wyboru kierunku studiów sytuacja w badanych szkołach była bardziej zróżnicowana. Najwięcej uczniów zdecydowało, co chciałoby studiować w III LO (ponad 3/4), w Technikum Ekonomicznym i XI LO ok. 60%, a w Technikum Gastronomicznym poniżej połowy uczniów. Dodatkowo okazuje się, że w Technikum Gastronomicznym i XI LO zdecydowanie większy odsetek uczniów wybrał już zawód, który chciałby wykonywać, niż przyszły kierunek studiów. Wynik ten sugeruje, że pewni uczniowie nie wiedzą, jak pokierować swoją ścieżką edukacyjną, by wykonywać w przyszłości wymarzony zawód. W XI LO z kolei odwrotnie – nie wszyscy uczniowie zdecydowani

Ryc. 1. Sytuacja zawodowa młodych ludzi na rynku pracy w zależności od poziomu wykształcenia w 2012 r.

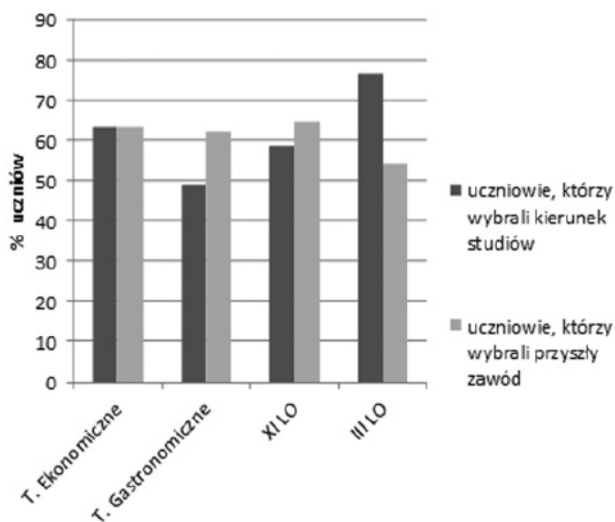
Źródło: Górniak, R. (red.) (2013).

Ryc. 2. Odpowiedź badanych uczniów na pytanie: „Czy i jak planujesz kontynuować edukację po szkole średniej?”

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w 2012 r.

Ryc. 3. Badani uczniowie szkół średnich, którzy dokonali wyboru kierunku kształcenia i zawodu

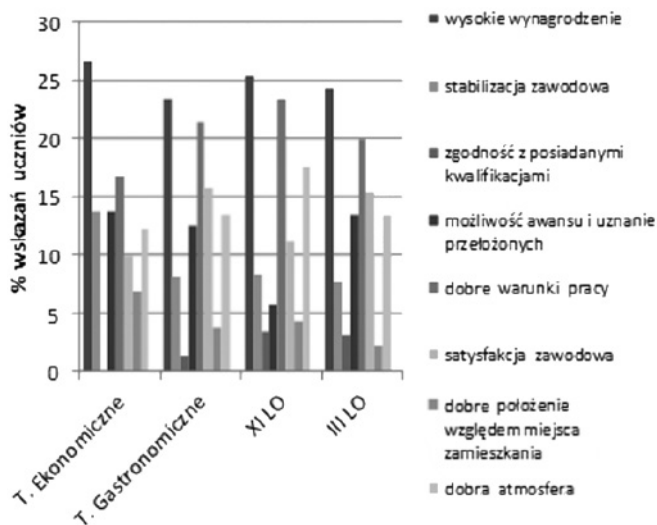

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w 2012 r.

na kierunek studiów wiedzą, jaki zawód chcieliby wykonywać w przyszłości, ich wybór nie jest więc do końca świadomy.

Ciekawe wyniki przyniosły również odpowiedzi uczniów na pytanie o chęć założenia działalności gospodarczej w przyszłości. Okazuje się, że zdecydowanie ponad połowa uczniów w III LO i Technikum Ekonomicznego nie chce zakładać działalności gospodarczej, w Technikum Gastronomicznym jest to niemal 50% badanych, a w XI LO niemal 40%. Chęć założenia własnej działalności gospodarczej w przyszłości najwięcej uczniów (niemal 40%) wyraziło w XI LO oraz w Technikum Gastronomicznym (30%). Niektórzy badani uczniowie (zwykle kilkanaście procent) odpowiadali rozsądnie, że chcieliby założyć własną działalność gospodarczą, ale dopiero po zdobyciu doświadczenia w pracy u kogoś.

Ryc. 4. Oczekiwania uczniów badanych szkół średnich wobec przyszłej pracy

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w 2012 r.

Oczekiwania młodych ludzi wchodzących na rynek pracy można określić jako wysokie (ryc. 4). Największy odsetek badanych uczniów oczekiwał od przyszłej pracy wysokiego wynagrodzenia (ok. ¼ badanych), wielu uczniów oczekiwało również dobrych warunków pracy. Mniejszy już odsetek oczekiwał satysfakcji zawodowej (ok. 15% w dwóch szkołach), możliwości awansu i zdobycia uznania przełożonych (ok. 13% w trzech szkołach) czy dobrej atmosfery w pracy (ok. 13% w trzech szkołach). Tylko niewielki procent badanych nie miał oczekiwań (poniżej 5%).

Wysokie oczekiwania młodych ludzi w konfrontacji z realiami rynku pracy mogą być dla nich przykrym doświadczeniem. Zasadność tego stwierdzenia potwierdzają wyniki badań ofert pracy kierowanych w 2012 r. do młodych ludzi (do 30 roku życia) ukazane w raporcie PARP *Oczekiwania pracodawców a pracownicy jutra* (Jelonek, Szklarczyk, Balcerzak-Raczyńska, 2012). Wśród przebadanych 76 893 ofert pracy skierowanych wyłącznie do ludzi młodych w 2012 r. najczęściej oferowaną pracą była praca w zawodach: kelner (6,5%), barman (4%), fryzjer (3,4%), księgowy (o dziwo 3%), sprzedawca w branży przemysłowej (2,6%), sprzedawca w branży spożywczej (2,6%), przedstawiciel handlowy (2,4%), nauczyciel przedszkola (2%), magazynier (2%). Znacznie więcej ofert z 2012 r. – 349 718 – skierowanych było do osób mających co najmniej roczne doświadczenie. Wśród nich najczęściej poszukiwani pracownicy to z kolei: zbrojarz (5,9%), kierowca samochodu ciężarowego (5,2%), robotnik budowlany (4,4%), murarz (2,5%), sprzedawca w branży spożywczej, przedstawiciel handlowy, dekarz, operator sprzętu ciężkiego, kelner (ok. 2%).

Oczekiwania pracodawców wobec młodych pracowników

Podobnie, jak wysokie oczekiwania mają młodzi ludzie wobec rynku pracy, tak i wysokie oczekiwania mają wobec nich pracodawcy i wytykający im niedostatki kompetencyjne. Zgodnie z raportem PARP *Pracodawcy o rynku pracy* (Kocór, Strzebońska, Dawid-Sawicka, 2012) wśród badanych pracodawców w 2012 r.:

- 100% oczekuje od kandydatów posiadania odpowiadającego stanowisku zawodu,
- 69% oczekuje doświadczenia,

- 68% oczekuje posiadania odpowiednich kompetencji,
- 57% oczekuje odpowiedniego poziomu wykształcenia,
- 35% oczekuje posiadania odpowiednich kwalifikacji,
- 23% oczekuje znajomości języków obcych.

Istotnym jest podkreślenie, że w porównaniu z rokiem 2010 zdecydowanie spadły wymagania pracodawców dotyczące konieczności posiadania przez kandydatów doświadczenia (z 96% do 69%) oraz odpowiednich kwalifikacji (z 60% do 35%). Wzrosły natomiast znacząco wymagania dotyczące konieczności posiadania odpowiednich kompetencji (z 52% do 68%). Wśród wszystkich podanych powyżej warunków, które stawiają pracodawcy ubiegającym się o pracę, dla rozważań autorki najistotniejsze są właśnie wymagane kompetencje. Dzieje się tak z dwóch przyczyn: ze względu na rosnące znaczenie kompetencji w opinii pracodawców oraz ze względu na możliwość ich wykształcenia (jako jedynych) w toku kształcenia w szkole na zajęciach z podstaw przedsiębiorczości i ekonomii w praktyce.

Według raportu PARP *Oczekiwania pracodawców jutra* z 2012 r. najbardziej oczekiwane przez pracodawców od przyszłych pracowników kompetencje, prócz zawodowych (38,3%), to te, których wykształcenie powinno być celem zajęć z podstaw przedsiębiorczości i ekonomii w praktyce. Blisko 20% pracodawców uważa za ważne: umiejętność nawiązywania kontaktu z ludźmi, w tym z klientami, odpowiedzialność, dyscyplinę pracy, uczciwość, wiarygodność. Wielu pracodawców (14,4%) wymaga od swoich przyszłych pracowników również komunikatywności – umiejętności przekazywania myśli. Dla ok. 10% ważnymi kompetencjami, które powinni mieć przyszli pracownicy, są: kultura osobista, uprzejmość, umiejętność autoprezentacji, dbanie o wizerunek, dyspozycyjność, chęć do pracy, pracowitość, staranność, skrupulatność, dokładność oraz dbałość o szczegóły. Ponad 6% pracodawców wymaga od przyszłych pracowników umiejętności rozwiązywania problemów oraz przedsiębiorczości. Oprócz kompetencji technicznych, pozostałe wymagane kompetencje, które wskazuje ponad 5% pracodawców, to: odporność na stres, punktualność, umiejętność uczenia się i samodzielność (tab. 1).

Tab. 1. Kompetencje wymagane przez pracodawców od młodych kandydatów w 2012 r.

Kompetencje	% wskazań pracodawców
Kompetencje zawodowe	38,3
Kontakty z ludźmi, klientami	20,5
Odpowiedzialność, dyscyplina pracy, uczciwość, wiarygodność	20,2
Komunikatywność – klarowne przekazywanie myśli	14,4
Kultura osobista, uprzejmość, autoprezentacja, dbanie o wizerunek	11,0
Dyspozycyjność	10,6
Chęć do pracy, pracowitość	9,5
Staranność, skrupulatność, dokładność, dbałość o szczegóły	9,2
Kreatywność, bycie innowacyjnym, wymyślanie nowych rozwiązań	8,9
Współpraca w grupie	8,3
Uprawnienia, licencje, prawo jazdy	7,1
Rozwiązywanie problemów	6,5

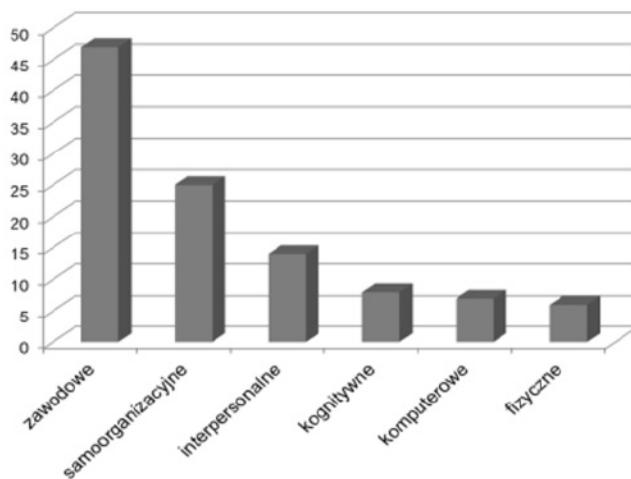
Kompetencje	% wskazań pracodawców
Przedsiębiorczość	6,3
Zaawansowana umiejętność obsługi komputera	5,9
Odporność na stres	5,6
Posługiwanie się urządzeniami technicznymi	5,4
Punktualność	5,1
Umiejętność uczenia się	5,1
Samodzielność	5,1

Źródło: Jelonek, Szklarczyk, Balcerzak-Raczyńska (2012).

Zgodnie z innym, przywoływanym już raportem PARP *Młodość czy doświadczenie? Kapitał ludzki w Polsce* (Górnjak, 2013) okazuje się, że pracodawcy nie są usatysfakcjonowani poziomem kompetencji przyszłych pracowników. Ponad 45% badanych w raporcie pracodawców wskazuje, że kandydaci ubiegający się u nich o pracę nie mają kompetencji zawodowych, polegających na przygotowaniu merytorycznym i praktycznym do wykonywania zawodu. Drugim najczęściej wymienianym przez pracodawców niedoborem kompetencyjnym jest brak umiejętności samoorganizacyjnych (samoorganizacja pracy i przejawianie inicjatywy, terminowość), na który to brak wskazuje niemal ¼ badanych. Według pracodawców kandydatom brakuje również w dużej mierze umiejętności interpersonalnych, rozumianych jako nawiązywanie i utrzymywanie kontaktów z innymi ludźmi (ok.13%) oraz (ok. 6%) umiejętności kognitywnych (polegających na wyszukiwaniu i analizie informacji oraz wyciąganiu wniosków) (ryc. 5).

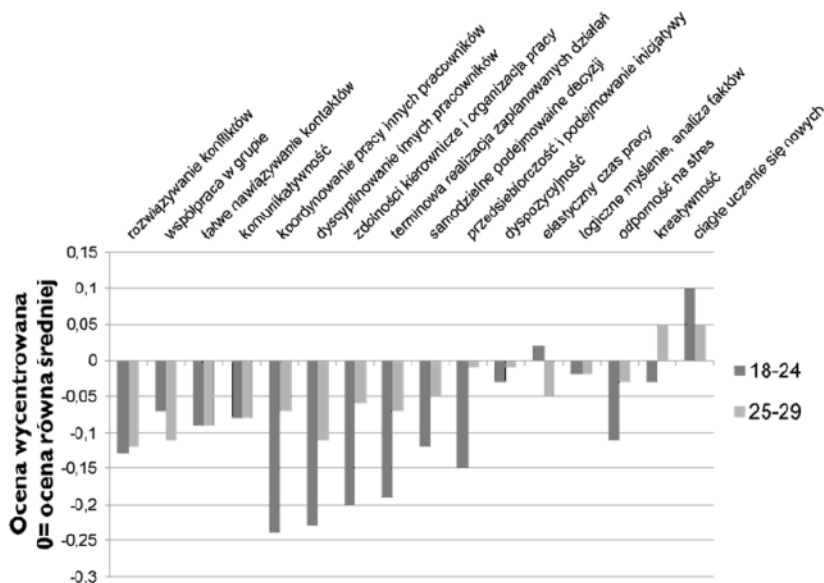
Do braków kompetencyjnych przyznają się także sami młodzi kandydaci ubiegający się o pracę, w szczególności najmłodszy, dopiero wkraczający na rynek pracy, wprost po zakończeniu nauki (w grupie wiekowej 18–24). Co zrozumiałe, osoby te dużo gorzej niż ich koledzy

Ryc. 5. Braki kompetencyjne kandydatów ubiegających się o pracę w latach 2010–2012 (%)

Źródło: Górnjak (red.), (2013).

Ryc. 6. Samocena wybranych kompetencji przez ludzi młodych w wieku 18–24 i 25–29 lat, poszukujących pracy w 2012 r.

Źródło: Górniak (red.), (2013).

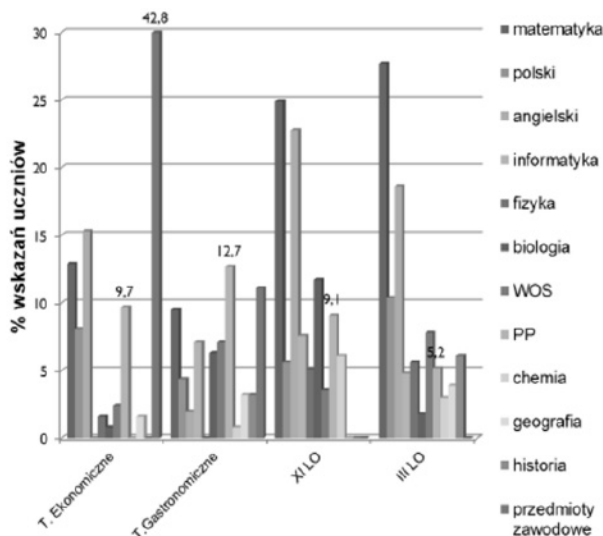
w wieku 25–29 lat oceniają swoje umiejętności kierownicze: koordynowanie pracy innych, dyscyplinowanie ich, zdolności kierownicze, organizację pracy. Co niepokojące, bardzo nisko oceniają oni również takie ważne umiejętności, które można by wykształcić w szkole, jak: terminowa realizacja zaplanowanych działań, samodzielne podejmowanie decyzji, podejmowanie inicjatywy, odporność na stres i przedsiębiorczość (ryc. 6). Potwierdzają to także wyniki badań własnych autorki wśród krakowskich maturzystów. Zaledwie ok.50% badanych we wszystkich czterech szkołach uważa się za osoby przedsiębiorcze.

Dotychczasowe kształcenie w zakresie przedsiębiorczości

W polskich szkołach elementy kształcenia z zakresu przedsiębiorczości pojawiają się na III etapie edukacyjnym (w gimnazjum), na przedmiocie wiedza o społeczeństwie. Zasadniczy ciężar kształcenia w tym zakresie spoczywa jednak na nauczycielach na IV etapie edukacyjnym: w liceum ogólnokształcącym, liceum profilowanym i technikum, gdzie podejmowany jest on na przedmiocie podstawy przedsiębiorczości, a dla wybranych uczniów od tego roku szkolnego również na nowym przedmiocie szkolnym – ekonomia w praktyce. W szkołach zawodowych kształcenie z zakresu przedsiębiorczości nadal będzie prowadzone wyłącznie na podstawach przedsiębiorczości.

Podstawy przedsiębiorczości są w szkołach ponadgimnazjalnych kończących się maturą przedmiotem obowiązkowym, prowadzonym wyłącznie na poziomie podstawowym. Treści kształcenia z podstaw przedsiębiorczości realizowane są na 60 godzinach lekcyjnych w pierwszej klasie. Podstawa programowa podstaw przedsiębiorczości zawiera bardzo bogaty zakres treści (wymagań szczegółowych) podzielonych na sześć zakresów tematycznych: człowiek przedsiębiorczy; rynek – cechy i funkcje; instytucje rynkowe; państwo, gospodarka; przedsiębiorstwo;

Ryc. 7. Najbardziej przydatne przedmioty szkolne w dorosłym życiu zdaniem badanych uczniów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w 2012 r.

rynek pracy. Wymiar godzinowy, jak i okres wprowadzania tych cennych treści, zdaniem autorki powinny ulec zmianie. Czas przeznaczony na tak bogatą tematykę powinien być dłuższy, ponadto przedmiot byłby realizowany skuteczniej, gdyby został przesunięty w siatkach godzin na drugi rok nauki. Największym, słusznym – zdaniem autorki – zarzutem, który jest kierowany wobec twórców podstawy programowej kształcenia ogólnego przez nauczycieli przedsiębiorczości, jest jednak brak możliwości kształcenia w zakresie podstaw przedsiębiorczości na poziomie rozszerzonym i zdawania z tego przedmiotu matury, co zdecydowanie obniża jego rangę w oczach uczniów.

Potwierdzają to wyniki badań autorki przeprowadzonych wśród krakowskich maturzystów, którzy za najbardziej przydatne w dorosłym życiu przedmioty wskazują najczęściej (prócz przedmiotów zawodowych) matematykę i język angielski, a w dalszej kolejności inne przedmioty szkolne. Podstawy przedsiębiorczości za przydatne w dorosłym życiu uznało w 2012 . 12,7% uczniów Technikum Gastronomicznego, 9,7% uczniów Technikum Ekonomicznego, 9,1% uczniów XI LO i zaledwie 5,2% uczniów III LO.

Badani uczniowie, zapytani w kwestionariuszu ankiety (pytaniem otwartym) o zagadnienia, którymi powinni zostać zapoznani w szkole, zanim trafią na rynek pracy, najczęściej wskazywali (kolejność wg częstości wskazań): CV, list motywacyjny; rozmowa kwalifikacyjna; podatki i rozliczanie PIT-ów; kodeks pracy, umowa o pracę; prawa pracowników; zakładanie i prowadzenie własnej działalności gospodarczej; dotacje z UE; wypełnianie dokumentów urzędowych; biznesplan; podstawy inwestowania na giełdzie; kredyty, lokaty, ubezpieczenia; wymagania kwalifikacyjne i zapotrzebowanie na rynku pracy; kwalifikacje i możliwości pracy po określonych kierunkach studiów; rozumienie aktualnych zjawisk w gospodarce. Co ciekawe i warte podkreślenia, badani uczniowie z jednej strony w niewielkim stopniu uznali podstawy przedsiębiorczości za przedmiot przydatny w dorosłym życiu, a z drugiej strony wymienili

bardzo wiele zagadnień, z których większość należy do treści kształcenia podstaw przedsiębiorczości. Jedynymi treściami, które wymienili, a nie zawiera ich podstawa programowa podstaw przedsiębiorczości, są: prowadzenie własnej działalności gospodarczej; dotacje z UE, wypełnianie dokumentów urzędowych; wymagania kwalifikacyjne i zapotrzebowanie na rynku pracy oraz kwalifikacje i możliwości pracy po określonych kierunkach studiów.

„Praktyczność” ekonomii w praktyce

Dla zwiększenia „przydatności” treści z zakresu przedsiębiorczości w polskich szkołach w nowej podstawie programowej pojawił się nowy przedmiot – ekonomia w praktyce. W zamyśle ma on być uzupełnieniem „praktycznym” treści realizowanych na podstawach przedsiębiorczości, a jego celem jest nabycie przez uczniów umiejętności całościowej realizacji przedsięwzięcia: od pomysłu, przez przygotowanie planu, wdrożenie go, aż do analizy efektów. Ekonomia w praktyce jest przedmiotem uzupełniającym (który uczniowie mogą dobrowolnie wybrać) i nieobowiązkowym. Realizowana będzie przez chętnych uczniów w wymiarze 30 godzin. Tak samo jak w przypadku podstaw przedsiębiorczości, nie ma możliwości kształcenia w jej zakresie na poziomie rozszerzonym i zdawania z niej matury.

Treści nauczania ekonomii w praktyce podzielono w podstawie programowej na cztery działy, zgodnie z którymi uczniowie mają za zadanie: zaplanować przedsięwzięcie, dokonać analizy rynku, zorganizować przedsięwzięcie oraz ocenić efekty działań. Z pozoru konkretne postawione cele, w szczegółowej analizie treści okazują się jednak być, zdaniem autorki, mało „praktyczne”.

Po pierwsze, zasadniczym błędem jest planowanie przedsięwzięcia przez uczniów, a nawet (co podano w dziale 1) dokonywanie prognozy efektów finansowych przed dokonaniem dokładnej analizy rynku. Nie sposób określić charakteru i konkretnego zakresu działalności przyszłego przedsiębiorstwa przed zapoznaniem się z rynkiem, klientami, sytuacją i ofertą konkurencji. Nie wiedzieć czemu, również w dziale 2 *Analiza rynku* uczeń ma za zadanie „projektować i stosować etyczne działania marketingowe” – element ten winien znaleźć się w dziale 3 dotyczącym organizacji przedsięwzięcia. To i inne „praktyczne” zagadnienia nie pojawiają się jednak w dziale 3. Zamiast konkretnych wskazówek dla tworzących programy nauczania i nauczycieli znajdują się tu ogólne zagadnienia dotyczące pracy w zespole, ról w nim przyjmowanych i konfliktów. Zdaniem autorki winny się tu znaleźć natomiast konkretne działania, z którymi zmagają się każdy przedsiębiorca w trakcie organizacji i prowadzenia swojej działalności, jeżeli przedmiot ma być „praktyczny”. Zaliczyć można do nich np.: wybór konkretnej lokalizacji, rejestrację działalności, adaptację lokalu, wybór dostawców, dokumentowanie działalności przedsiębiorstwa, rozliczanie się z urzędem skarbowym i ZUS-em. Podstawa programowa nie zawiera żadnych konkretnych wskazówek, jak wybrać z szerokiej gamy działań te, które należy uznać za najważniejsze, uniwersalne (przydatne niezależnie od charakteru działalności, którą planują uczniowie) i z którymi koniecznie należy uczniów zapoznać.

Prócz tych zasadniczych braków „praktyczności” najistotniejsze jest jednak to, że treści kształcenia ekonomii w praktyce w dużej mierze powtarzają tematykę pojawiającą się na podstawach przedsiębiorczości. Dotyczy to w szczególności działu 5 podstaw przedsiębiorczości, gdzie zawierają się – zdaniem autorki – treści ekonomii w praktyce, a co więcej – ułożone są one dużo bardziej logicznie. Przed twórcami programów nauczania i nauczycielami staje zatem trudne zadanie doboru treści kształcenia do nowego przedmiotu tak, by z jednej strony był on w rzeczywistości praktyczny, a z drugiej strony – nie powielał treści już poznanych przez uczniów na podstawach przedsiębiorczości.

Tab. 2. Treści kształcenia ekonomii w praktyce wg nowej podstawy programowej

1. Planowanie przedsięwzięcia uczniowskiego o charakterze ekonomicznym. Uczeń:
<ol style="list-style-type: none"> 1) wymienia zasady planowania i wyjaśnia korzyści wynikające z planowania działań; 2) charakteryzuje skutecznego menadżera; 3) dokonuje wyboru formy przedsięwzięcia uczniowskiego; 4) określa etapy realizacji przedsięwzięcia i dzieli je na zadania cząstkowe; 5) prognozuje efekty finansowe oraz pozafinansowe przedsięwzięcia z uwzględnieniem kosztów i przychodów.
2. Analiza rynku. Uczeń:
<ol style="list-style-type: none"> 1) opisuje rynek, na którym działa przyjęte przez uczniów przedsięwzięcie uczniowskie; 2) zbiera informacje o rynku i wyjaśnia rządzące nim mechanizmy; 3) prezentuje zebrane informacje o rynku; 4) analizuje zagrożenia i możliwości realizacji przedsięwzięcia o charakterze ekonomicznym na podstawie zebranych informacji o rynku; 5) projektuje i stosuje etyczne działania marketingowe.
3. Organizacja przedsięwzięcia. Uczeń:
<ol style="list-style-type: none"> 1) stosuje zasady organizacji pracy indywidualnej i zespołowej; 2) przyjmuje role lidera lub wykonawcy; 3) charakteryzuje cechy dobrego lidera grupy; 4) przydziela lub przyjmuje zadania do realizacji; 5) współpracuje w zespole realizującym przedsięwzięcie; 6) wymienia sposoby rozwiązywania konfliktów w grupie; 7) projektuje kodeks etyczny obowiązujący w grupie.
4. Ocena efektów działań. Uczeń:
<ol style="list-style-type: none"> 1) przyjmuje formę prezentacji efektów przedsięwzięcia; 2) wymienia efekty pracy; 3) analizuje mocne i słabe strony przeprowadzonego przedsięwzięcia uczniowskiego; 4) ocenia możliwości realizacji przedsięwzięcia o podobnym charakterze na gruncie realnej gospodarki rynkowej.

Źródło: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2012 r., poz. 997).

Tab. 3. Treści kształcenia podstaw przedsiębiorczości zawarte w dziale 5: Przedsiębiorstwo

5. Przedsiębiorstwo. Uczeń:
<ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje otoczenie, w którym działa przedsiębiorstwo; 2) omawia cele działania przedsiębiorstwa oraz sposoby ich realizacji; 3) sporządza projekt własnego przedsiębiorstwa oparty na biznesplanie; 4) rozróżnia podstawowe formy prawno-organizacyjne przedsiębiorstwa; 5) opisuje procedury i wymagania związane z zakładaniem przedsiębiorstwa; 6) omawia zasady pracy zespołowej i wyjaśnia, na czym polegają role lidera i wykonawcy; omawia cechy dobrego kierownika zespołu; 7) identyfikuje i analizuje konflikty w zespole i proponuje metody ich rozwiązania, szczególnie w drodze negocjacji; 8) omawia etapy realizacji projektu oraz planuje działania zmierzające do jego realizacji; 9) charakteryzuje zachowania etyczne i nieetyczne w biznesie krajowym i międzynarodowym; 10) charakteryzuje czynniki wpływające na sukces i niepowodzenie przedsiębiorstwa.

Źródło: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2012 r., poz. 997)

Podsumowanie – próba odpowiedzi na postawione w tytule pytanie

W świetle poczynionych analiz i badań autorka musi stwierdzić, że odpowiedź na tytułowe pytanie: „Czy ekonomia w praktyce będzie przydatna w praktyce?” jest trudna i nie może być w tym momencie jednoznaczna.

W toku analizy treści kształcenia nowego przedmiotu należy stwierdzić, że niemal wszystkie kompetencje uznawane przez pracodawców (zgodnie z badaniami PARP) za ważne przy wyborze pracownika mogą być wykształcone w trakcie zajęć z ekonomii w praktyce. W szczególności można nań wykształcić te umiejętności, których zdaniem pracodawców najbardziej brakuje pracownikom. Są to kompetencje: samoorganizacyjne, interpersonalne i kognitywne. Z drugiej strony można je było do tej pory realizować na podstawach przedsiębiorczości, gdyż zakres treści ekonomii w praktyce w dużej mierze pokrywa się z zakresem treści tego przedmiotu. Szczytnym celem twórców nowego przedmiotu było uzupełnienie treści podstaw przedsiębiorczości o elementy praktyczne. Niestety, analiza zapisów podstawy programowej wykazała, że ich „praktyczność” jest niska (nielogiczny układ, zbyt duża ogólność). Z jednej strony, ogólny zapis efektów kształcenia daje nauczycielowi możliwość realizacji ciekawych zajęć dostosowanych do uczniów, z drugiej strony jednak podstawa programowa, ze względu na brak konkretów, sprawia, że wiele ważnych, praktycznych treści może nie być w ogóle wprowadzonych. Może to spowodować, że pozornie ciekawy przedmiot, który będą wybierali zainteresowani mikroekonomią uczniowie, okaże się dla nich rozczarowaniem. Treści ekonomii w praktyce, w założeniach, mają kształtować umiejętność zakładania i prowadzenia własnej działalności. Zgodnie z badaniami autorki okazuje się jednak, że połowa uczniów wcale nie chce zakładać działalności gospodarczej, a uczniowie mają za małą wiedzę i doświadczenie, by racjonalnie planować własną ścieżkę zawodową, a co dopiero – samodzielne działania gospodarcze. Potwierdzają to dwa fakty: w badanych przez autorkę szkołach niewiele ponad 60% maturzystów, stojąc u progu rynku pracy, dokonało wyboru zawodu, a zgodnie z raportami PARP niecałe 10% osób młodych (do 30 roku życia) w Polsce prowadzi własną działalność gospodarczą. W nowej podstawie programowej postawiono na kształcenie w zakresie przygotowywania do prowadzenia własnej działalności gospodarczej, a nie pojawiły się w niej rozbudowane zagadnienia dotyczące planowania ścieżki zawodowej, zapotrzebowania na zawody na rynku

pracy, sposobu zdobycia wykształcenia i kwalifikacji do planowanych przez uczniów zawodów, co zgłaszali jako zapotrzebowanie nawet sami badani przez autorkę uczniowie. Z drugiej strony, pomysł stworzenia przedmiotu, na którym uczniowie zostaną przygotowani do prowadzenia własnej działalności, jest szczytny. Własna działalność gospodarcza jest dla młodych ludzi szansą na spełnienie oczekiwań, które wyrazili w badaniach autorki: dobrych zarobków, dobrych warunków pracy, satysfakcji zawodowej. Przy ograniczonych możliwościach czasowych (zaledwie 30 h) i niskiej randze, jaką przedmiot będzie prawdopodobnie miał (gdyż nie jest przedmiotem maturalnym), ten szczytny cel może okazać się jednak nieosiągalny. To, jaki ostateczny kształt i wartość będzie miała ekonomia w praktyce dla kształcenia młodzieży w zakresie przedsiębiorczości w polskiej szkole, zależy zatem od nauczycieli prowadzących ten nowy przedmiot. Czy ekonomia w praktyce będzie przydatna w praktyce? Odpowiedzi w tym momencie można udzielić dwie: „Tak, gdyż jej realizacja w bardzo dużym stopniu zależy od nauczyciela prowadzącego i szkoły” i „Nie, gdyż jej realizacja w bardzo dużym stopniu zależy od nauczyciela prowadzącego i szkoły”...

Literatura References

- Borowiec, M., Rachwał, T. (2011). Kształtowanie postaw przedsiębiorczych na lekcjach geografii wyzwaniem edukacyjnym w procesach globalizacji, *Przedsiębiorczość – Edukacja*, 7.
- Czapliński, P., Klimczak, P. (2010). Efektywność działania specjalnych stref ekonomicznych, parków naukowo-technologicznych i parków przemysłowych w świetle zapotrzebowania przedsiębiorstw na kadry na przykładzie województwa śląskiego i podkarpackiego. *Przedsiębiorczość – Edukacja*, 7.
- Górnica, R. (red.). (2013). *Młodość czy doświadczenie? Kapitał ludzki w Polsce. Raport podsumowujący III edycję badań BKL z 2012 r.* Warszawa: PARP.
- GUS. *Wejście ludzi młodych na rynek pracy w Polsce w 2009 r.* Pozyskano: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xber/gus/PUBL_Wejscie_ludzi_mlodych_na_rynek_pracy.pdf (2013, 10 października).
- Jelonek, M., Szklarczyk, D., Balcerzak-Raczyńska, A. (2012). *Oczekiwania pracodawców a pracownicy jutra. Na podstawie badań zrealizowanych w 2012 roku w ramach III edycji projektu Bilans Kapitału Ludzkiego.* Warszawa: PARP.
- Kocór, M., Strzebońska, A., Dawid-Sawicka, M. (2012). *Pracodawcy o rynku pracy. Na podstawie badań zrealizowanych w 2012 roku w ramach III edycji projektu Bilans Kapitału Ludzkiego.* Warszawa: PARP.
- Sagan, I., Szmytkowska, M., Masik, G. (2009). Postawy przedsiębiorcze mieszkańców Gdyni. *Przedsiębiorczość – Edukacja*, 5.
- Zioło, I. (1999). Wybrane atrybuty wartości edukacyjnej wyższej szkoły niepaństwowej W: Z. Zioło (red.), *Problemy przemian układów regionalnych, cz. II, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie*, 3, Rzeszów, 127.
- Zioło, Z. (2011). Rola przedsiębiorczości w warunkach nasilających się procesów globalizacji, *Przedsiębiorczość – Edukacja*, 7.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* (Dz.U. z 2012 r., poz. 997).

Agnieszka Świętek, absolwentka studiów z zakresu geografii Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w specjalności przedsiębiorczość i gospodarka przestrzenna. Asystent w Instytucie Geografii Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie. Jej zainteresowania badawcze skupiają się wokół dwóch tematów:

problematyki edukacji z zakresu geografii i przedsiębiorczości, a w szczególności procesu zakładania własnej działalności gospodarczej, wchodzenia młodych ludzi na rynek pracy oraz poziomu życia Romów w Polsce.

Agnieszka Świętek, MA, graduated from Pedagogical University of Cracow, MA degree in Geography, specialization in Entrepreneurship and Spatial Planning. She is an assistant at the Pedagogical University of Cracow, the Institute of Geography.

Agnieszka Świętek's research interests focus on two different research themes: the education in the field of geography and entrepreneurship, in particular the process of starting up own business, young people entering the labor market and the quality of life of the Roma people in Poland.

Adres/Address: Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
Zakład Dydaktyki Geografii
ul. Podchorążych 2
30- 084 Kraków, Polska
e- mail: swietekaga@wp.pl